

Žaža, Stanislav

[Girtelschmidová, V.; Hladký, J. Mluvnice ruského jazyka pro příslušníky ČSLA]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1972, vol. 21, iss. A20, pp. 261-262

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100867>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

автор, *бумаженция, штуженция* и т. д. Не сомневаясь можно сказать, что в этих случаях суффикс имеет аналогичную функцию, как и в деривате чешского языка *synátor*, а именно: придать слову экспрессивный оттенок.

Неизменную продуктивность русских суффиксов *-изм* и *-ист* и их эквивалентов в чешском языке *-ismus* и *-ista* автор документирует путем доказательства, насколько больше слов, образованных при помощи этих формантов, в „Словаре русского языка“ по сравнению со словарем Ушакова и аналогичным образом в чешском языке, сравнивая „Slovník srovnávacího jazyka českého“ и „Příruční slovník“. К сожалению, сравнение проведено не оптимально, так как при этом исследованию подвергались отдельные семантические группы, а не словообразовательные типы, и в списках, приведенных в материальной части книги, неологизмы, образованные обоими суффиксами, указаны вместе, без какой бы то ни было дифференциации.

Необходимо, однако, признать, что серьезный и всесторонний анализ исследуемого автором материала, по всему дополненный еще и данными акцентуации, уточняющими, например, у суффикса *-аж* данные Академической грамматики, далее последовательно проведенное сопоставление и тщательно зарегистрированные и представленные квантитативными таблицами соотношения изучаемого материала и подробная лексикографическая регистрация современных неологизмов являются огромным вкладом в описание современного состояния производных интернационализмов. Подробные таблицы, иллюстрирующие все формации сопоставительного характера имеют, кроме того, и большое практическое значение в освоении и обучении обоим языкам.

Душан Шлосар

V. Girtelschmidová—J. Hladký: *Mluvnice ruského jazyka pro příslušníky ČSLA*, Brno, VAAZ (rotaprint), 1972. 261 str.

V řadě našich rusistických publikací z poslední doby představuje recenzovaná kniha položku svým způsobem zvláštní, a to právě pro své specifické zaměření. Snahou autorů bylo poskytnout systematické poučení o problematice spjaté s užíváním ruštiny ve vojenství všem příslušníkům čs. lidové armády, kteří pro svou práci potřebují hlubší znalosti ruštiny, především vyšším vojenským a vojensko-technickým kádřím. Proto lze v knize nalézt nejen výklady ryze gramatické, ale i kapitoly o hláskosloví, o slovní zásobě, odborné terminologii, odborném stylu, o překládání a tlumočení a o speciálním využití jazykovědy ve vojenství, dále tabulky odborného a běžného přepisu azbuky do latinky aj. Kniha navazuje na *Mluvnici ruského jazyka* zpracovanou kolektivem katedry jazyků VAAZ v r. 1958 a odráží řadu nových poznatků teoretických i praktických.

Recenzovanou publikací je třeba hodnotit z několika hledisek. Máme-li především na paměti základní význam, jaký má znalost ruštiny pro příslušníky naší armády jako článku společenství Varšavské smlouvy, ptáme se, jaký je obecný přínos této knihy k dosažení vytčeného cíle. Zde je třeba říci, že autoři jak celkovým přístupem k základní problematice, tak i výběrem dokladového materiálu podle našeho mínění správně vystihli současné potřeby. Opírajíce se v hojně míře o originální ruské vojenské texty, vybírají příklady aktuální a instruktivní z hlediska ideové výchovného i odborného, při čemž je patrná uvědomělá snaha, aby byla výváženě zastoupena lexikální složka obecně komunikativní, politicko-výchovná i odborná.

Svou koncepcí se recenzovaná mluvnice blíží převážně k našim dosavadním mluvnicím ruštiny (zejména k *Školní mluvnici ruštiny* a k *Příruční mluvnici ruštiny*, vydaným v SPN), přibliží ovšem i k nejnověji vydané akademické mluvnici sovětské (Грамматика современного русского литературного языка, Москва, 1972). V souladu se záměrem a na základě svých bohatých pedagogických zkušeností neváhají však autoři leckde své výklady přizpůsobit speciálním potřebám, zpřehlednit, popřípadě převést je do názorných tabulek, jichž je zde řada (např. str. 44, 94, 139 nn., 168, 235; škoda že nebyl přehlednější zpracován poučný seznam mezijazykových homonym na str. 214). Naopak zase včleňují do výkladu pasáže nutné z hlediska vojenské odbornosti; např. po kapitole o číslovkách (116—131) je připojena poměrně rozsáhlá pasáž (131—137) o matematické terminologii, tematicky na partii o číslovkách navazující. Snaha o zhuštění výkladu a o maximální názornost proniká vůbec celou knihou, aniž dochází — až snad na malé výjimky — ke zkrslujícímu zjednodušení.

Pokud jde o obsah a rozložení jednotlivých kapitol, bylo by žádoucí trochu výraznější hierarchické rozvržení jednotlivých částí a s tím související grafické zdůraznění (týká se i přehledu obsahu na str. 260). Tak např. přechod od partii o fonetice a pravopisu k morfologii

je málo výrazný, a § 10b o složení slova, z hlediska morfologické analýzy velmi potřebný, se octl vně oddílu „Tvarosloví“. Lze diskutovat o řazení slovních druhů v oddíle o morfologii (22). Neobvyklost jejich pořadí (substantiva, slovesa, adjektiva, adverbia, zájmena, číslovky a další) byla zřejmě vyvolána úvahou o funkční závažnosti, resp. frekvenci jednotlivých druhů slov v odborných textech. V oddílu o skladbě (154) vyšly trochu kuse jednočlenné věty, ačkoli jde o výrazně diferencní systémový jev. Snad alespoň infinitivní věty (hojně pro vyjadřování kategorických rozkazů a zákazů), sr. Третьякову явиться к начальнику, (170) by bylo vhodné probrat trochu podrobněji.

Za velmi cenný oddíl knihy považujeme kapitoly o překladu odborného textu a o tlumočení, v nichž se promyšleným způsobem dostává uživateli poučení o všech uzlových problémech a úskalích této důležité sféry aplikované lingvistiky. Zdá se nám, že mohlo dojít k ještě efektivnějšímu skloubení této partie s předcházejícími výklady. Na kapitoly obecně lexikologické (208 až 218) by jistě ústrojněji navazovalo pojednání o terminologii (zde 225—229), pasáže o odborném stylu pak by mohly být svým způsobem úvodními partiemi k výkladům o překladu odborných textů (230n.). Čtenáře zaujmou závěrečné kapitoly o využití jazykovědy ve vojenství; někde však je jejich zhuštěnost (vyžadovaná ovšem rozsahem knihy) až na hranici informativnosti. Platí to především o poslední kapitole „Analytická analýza textů“ (258).

Z čistě rusistického hlediska máme k jednotlivým oddílům některé dílčí připomínky, popřípadě přání; nechceme jimi ovšem nijak zkazit celkový velmi příznivý dojem z posuzované knihy.

V oddílu o hláskosloví by bylo třeba přesněji charakterizovat ráz (jde o přehradu jen před samohláskou! — str. 8). — Jestliže se v dokladech uvádějí slova jako т'от'ъ, дьмаkrát'ьъ (6), pak by bylo třeba vysvětlit (v § 6) anomálii ve výslovnosti koncovek měkkých vzorů (ъ místo ѣ). — Výklad o intonaci (§ 7) kontrastuje s celkovým porovnávacím rázem ostatních kapitol. Je důsledně založen na pojetí Bryzgunovové, v němž se ovšem poněkud vytrácí prohloubený zřetel k sepětí intonace s modalitou a s aktuálním členěním (důležitý zvláště pro zjišťovací otázky). Není zcela jasné, proč je tu uveden jako zvláště důležitý a diferencní právě typ IK-2 (místo IK-3). Vysvětlení by zasluhovaly také pojmy „část před přízvukem“, „část po přízvuku“. — Při transliteraci iniciál typu E. Я. by bylo podle našeho názoru třeba se radikálně odklonit od směrnic i pravopisných zvyklostí a přepisovat vždy *Je. Ja.*, protože při normativním přepisu *J. J.* je znemožněn zpětný přepis do azbuky. Možná že by v příštím vydání *Mluvnice* nebylo na škodu uvést i zásady transliterace z latinky do azbuky (viz o nich Z. F. Oliverius, *Транслитерация чешских слов русской азбукой*, Русский язык, литература, методика, сб. ped. fakulty v Ústí nad Labem 1965, str. 4).

V oddílu o tvarosloví doporučujeme uvést (83) pravidlo, že slovesa I. časování se změnou kmen. souhlásky a s konc. přízvukem v infinitivu (typu приказать) mají pohyblivý přízvuk. Jako výjimka ze shody přízvuku v infinitivu a 1. os. sg. by měla být uvedena slovesa колебать, колыхать a v rouče o zařazování sloves do I. a II. časování podle mateřštiny alespoň odlišná slovesa дышать a потеть. — Bylo by dobré využívat také každé příležitosti k důslednému uvádění sloves ve valenčních spojeních se závislým členem (např. na str. 55 je uvedeno jen stát (офицером), одеть (форму) a n. j., ačkoli by tomu tak mohlo být u všech sloves). — Na str. 31 je v přízvukovém typu гость chybně zařazeno subst. конь.

V oddílu o skladbě máme vyhradu k interpretaci druhé části věty Командир был ранен (164) jako jmenného přísudku se sponou: jde tu o analytický tvar plnovýznamového slovesa. Na str. 167 je třeba ze seznamu sponových sloves škrtnout находиться, встречаться, иметься; jsou to totiž slovesa synonymní s plnovýznamovým (resp. zástupným) быть. Srov. ostatně str. 179, kde se věta Лейтенант на наблюдательном пункте (tj. s nevyjádřeným быть) správně uvádí jako příklad na konstrukci s příslušným určením místa. — Na str. 201 v § 137 má být správný slovosled *Мně было зима*.

Přes pečlivou úpravu a revizi proniklo přece jen do textu několik tiskových a jiných chyb: бегать (17a), мне м. меня (151), замена spojovníku pomlčkou (157), сложно-сочинённое м. сложносочинённое, пунктуацнй м. interpunkční (180), бутерброт м. бутерброд (210), замисля м. замысла (239), původнй м. působení (242), атакован (258). Bylo by také třeba odstranit zakořeněný profesionalismus *lexika* (ž. r.), který se vyskytuje třikrát (210, 254, 257).

Závěrem je třeba ještě jednou konstatovat, že v recenzované *Mluvnici* vítáme solidní práci, která bude jistě dobrým přínosem ke zvýšení úrovně jazykových znalostí příslušníků naší armády a tím i příspěvkem k upevnění československo-sovětských vztahů na zvláště důležitém úseku.